№ 132 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 11 **1897** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 11 № 132

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ» կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՏԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի. տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսականը՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ»՝ կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ:

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրք մամուլի կարծիքը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մ. Ստասիւլեվիչի յոբելեանը. Շամախու թեմի առաջնորդի հրաւէրը. Օպերային ներկայացումները. Հայոց ներկայացումները Բաքւում. Նամակ Էջմիածնից. Նամակ Երևանից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Անգլիական հիւպատոսների դէմ. Արտաքին լուրեր. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ԲՈՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հէնրի Ջօրջ.

ԹԻՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Բ. Դրան յայտնի օրգան „Իգդամ" լրագիրը արտատպել է անգլիական „Daily Mail" լրագրից հետևեալը.

«Հայոց պատրիարքարանի կրօնական ժողովը կայսերական կառավարութեան հանդէպ մերձեցումն և հաւատարմութիւնն աւելացնելու համար աւելի ևս ջանքեր կընէ: Հայերը վերջապէս հասկցան թէ օտարներու թելադրութեամբ կարելի չէ իրանց նպատակին հասնել»:

Առաջ բերելով այդ խօսքերը, „Իգդամ", ինչպէս հաղորդում են Կ. Պօլսի Հայոց թերթերը, աւելացնում է իր կողմից հետևեալ փաղածանօթ տողերը.

«Օտարներու թելադրութեամբ առաջ եկած դէպքերը մեծ դաս մը են հայերուն: Բացայայտ էր թէ օտար թելադրութեանց հետևանօք նոյն վիճակին առաջ պիտի գար: Կրօնական ժողովոյ՝ օսմանեան կառավարութեան հանդէպ հաւատարմութեան և մերձեցման համար միջոցներ ձեռք առնելը, բոլոր ազգերու, ինչպէս և իրանց համար ամենէն ուղիղ ճամբան է: Յայտնի է որ իրանց գործածը ղրադող պատահմանց մարդիկ ոչ մէկ տեղ մը դէչ վարմանքի չեն ենթարկվիր: Աշխարհի վրայ ամեն մարդ հասկցաւ թէ Թիւրքիոյ մէջ ծագած հայկական դէպքը մէկ քանի թելադրիչներու արդիւնքն էր միայն: Ցիրուսի հայերէ մեծ մաս մը, և աւելի ճիշդն, ընդհանրութիւնը կոչվելու չափ կարևոր մաս մը հաւատարմական ճամբէն չը շեղեցաւ: Բայց ոմանք, Եւրոպայէ և ուրիշ տեղերէ եկողներ, թէ իրենք անհամբերաւ եղան և թէ կառավարութիւնն անհամբերաւ ըրին: Նոր խառնակութիւններ ալ նոյնպիսի թելադրիչներու ձեռքով միայն կը ծագին. հետևաբար յայտնի է թէ ամեն գէշութեանց առաջ պիտի առնուի, ցորչափ այնպիսի փափաքներ չունենան, մանաւանդ որ կայսերական կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, կարելի չէ որ նորէն խռովութիւնք ծագին: Հայոց համար փրկութեան ճամբան է համակերպիլ կրօնական ժողովոյ ձեռք առած միջոցներուն, փոխանակ զանազան թելադրութեանց անսալու: Հայերն աշխատասէր և ժրաջան ժողովուրդ մը են. ինչպէս մինչև հիմա պատուաւոր աշխատութեամբ յառաջադիմած էին, այսուհետև ալ այն չափէն պէտք է երթան: Եթէ այդ ճամբուն մէջ փրկութիւն չը գտնեն, թող ըսեն: Այս կերպով է որ խառնակ վիճակը վերջ պիտի գտնէ և դարձեալ կայսերական կառավարութեան շնորհները պիտի վայելեն, ինչպէս կը վայելէին դարերէ ի վեր:»

Թիւրքաց կառավարութեան կիսապաշտօնական օրգանի այդ յօդուածի առիթով, Կ. Պօլսից, Հոկտեմբերի 23-ից գրում են վիէննայի թիւրքամօլ „Politische Correspondenz" լրագրին հետևեալը.

Այսօր «Իգդամում» տպվեց մի յօդուած՝ հայկական հարցի վերաբերմամբ, որը արժանի է հետաքրքրութեան: Առաջ բերելով «Daily Mail» լրագրի այն տեղեկութիւնը, թէ հայոց պատրիարքարանը աշխատում է համոզել Թիւրքաց ղեկավարող շրջաններն այն բանում, որ հայոց ազգը հաւատարիմ է և թէ հայերը, ինչպէս երևում է, վախենում են հայկական ագիտացիայի առաջացած փորձերից, «Իգդամ» ասում է, որ հայոց պատրիարքարանի այժմեան գործունէութեան եղանակը միակ ուղիղ ճանապարհն է առողջ հայ ժողովրդի բարօրութիւնը ապահովելու համար: Իրանց ապագան ապահովելու համար, հայերը չը պէտք է ենթարկվեն ագիտատորների վատ ներշնչումներին և անպատճառ պէտք է կատարեն պատրիարքարանի բարի խորհուրդները»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՍՏԱՍԻՒԼԵՎԻՉԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Անցեալ անգամ մենք համառօտ տեղեկութիւններ հաղորդեցինք ռուս նշանաւոր գործիչ Մ. Ստասիւլեվիչի յոբելեանի մասին, որ կատարվեց Պետերբուրգում, հոկտեմբերի 31-ին: Բայց մենք չենք ուզում բաւականանալ այդքանով: Այդ տօնախմբութիւնը սովորական բան չէ Ռուսաստանի հասարակական կեանքի մէջ, այլ մի երևոյթ,—որ պատկերացնում է առաջադէմ, ուղղամիտ գործունէութեան յաղթանակը, իսկ այդպիսի երևոյթներ, դժբախտաբար, շատ և շատ հազուադէպ են մեր ժամանակներում: Նայեցէք ձեր չուրջը, տեսէք այն մամուլը, որ պիտի ղեկավարէ հասարակաց կարծիքը, պիտի առաջնորդէ նրան դէպի բարին, դէպի ճշմարտութիւնը: Որքան կեղտ, որքան ապականութիւն են մտցնում նրա մէջ խաւարի արբանեակները, որոնք բազմանում են օր օրի վրայ, թունաւորում են հասարակական միտքը, մթնացնում են այն ամենը, ինչ տանում է դէպի լոյս, դէպի վերածնութիւն: Թունաւորողների այդ ահագին չարագործութիւնների մէջ միակ մխիթարական, միակ յուսատու, լուսաւոր երևոյթները այնպիսի անհատներն են, որոնք գործել են և գործում են ճշմարտութեամբ, որոնց համար առաջին պարտաւորութիւնը ազնւութիւնն է, որոնք հրապարակախօսութիւնը սրբագործութիւն են համարում: Փոթորիկները չեն երերում այդպիսիներին, համառարած վայրահաչութիւնը աւելի ևս ոյժ, կենսունակութիւն է հաղորդում նրանց: Երբեք չը դաւաճանել իր դաւանանքներին, երբեք չը նահանջել քսու, անազնիւ հակառակորդների առաջ, անդադար դրօշմել խաւարի պաշտօնեաների ճակատին իրանց արժանի, մթամթախ անունը—սա գործունէութիւն չէ միայն, սա հերոսութիւն է: Մեր այդ հերոսներից մէկն է Մ. Ստասիւլեվիչը:

Յարգելի յոբելեարը չէր ցանկացել տօնախմբութեանը տալ պաշտօնական կերպարանք, այդ պատճառով էր, որ ճաշը «պատահական» էր, տրվում էր նրա մօտիկ բարեկամների շրջանում: Նա շրջապատված էր իր աշխատակիցներով և համախոհներով: Չը նայած տօնի համեստութեան, շնորհաւորութիւնները շատ էին: Պրոֆեսօր Գէրիէ ողջունեց նրան պատմական ընկերութեան կողմից, յայտնելով որ ընկերութիւնը ընտրել է նրան պատուաւոր անդամ. պրոֆեսօր Եանժուլ կարդաց ուղերձ ուսման բանասէրների ընկերութեան կողմից. Մուրոմցեվ իրաւաբանական ընկերութեան ներկայացուցիչն էր, Գոլցեվ «Русская Мысль» ամսագրի կողմից, Սոբոլևսկի «Русскія Вѣдомости» լրագրի կողմից: Մոսկ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԷՆՐԻ ՋՕՐՋ

(Նամակ Ամերիկայից)

Բոստոն, Նոյեմբերի 2-ին

Չորս հինգ օրէ ի վեր սգով համակված է Ամերիկայի գործաւոր դասակարգը՝ իր ամենէն անկեղծ և սիրելի բարեկամին մահվան համար: Հոկտեմբերի 29-ին Նիւ-Եօրքի մէջ մեռաւ Հէնրի Ջօրջ, նշանաւոր հեղինակ և ատենախօս, որ իր կեանքը նուիրել էր աղքատ դասակարգի իրաւանց պաշտպանութեան, որ իր լեզուով և գրչով անդուլ պայքար մղել էր այն մարդոց դէմ, որ այդ սուրբ իրաւունքները ոտնակոխ կընեն, այդ կռւոյն համար ալ նա տուաւ իր կեանքը: Հէնրի Ջօրջ ժողովրդային ընտրելին էր Նիւ-Եօրքի քաղաքապետութեան, չորս հինգ շաբաթէ ի վեր իր ամբողջ զօրութեամբ յարձակում կը գործէր քաղաքին մէջ գործված պաշտօնական զեղծմանց դէմ, կը խոստանար նա քաղաքապետական կառավարութիւնը մաքրել անկարող և անարժան պաշտօնեաներէ, երբ կատարվելիք ընտրութենէն միայն չորս օր առաջ մահը վրայ հասնելով՝ անկատար թողուց իր գործը:

Այս տարվան Նիւ-Եօրքի քաղաքային ընտրութիւնք արտասովոր կարևորութիւն մը ստացան. ամբողջ նահանգաց մէջ գիշեր ցերեկ այդ ընտրութեամբ կը զբաղին, կարծես թէ նախագահի ընտրութեան օրերը լինէին: Նիւ-Եօրքի մէջ յուզումը բնականաբար շատ աւելի սաստիկ է. ժողովներ, թափօրներ, կռիւներ օրվան սովորական զբաղումն են դարձեր քաղաքացւոց համար: Նոյն իսկ ընտրելիներու միոյն զոհ գնալը պատճառ չեղաւ, որ միւսները պահ մը շունչ առնէին իրենց ժողովներէն: Քաղաքական կեանքը նոր աշխարհի մէջ չափազանց յուզիչ է, շատ մեծ մարդիկ այդ յուզման փոթորկի մէջ կորսնցուցած են իրենց կեանքը: Տարբեր կուսակցութեանց մէջ մրցումը և կռիւը այնքան սաստիկ է, որ խեղճ ընտրելները ստիպված են շատ անգամ անքուն անցնել գիշերները 10—15 ժողովի խօսելու համար. երևակայեցէք, որ այդ տարաբախտ մարդուն կը հետևի լրագրի թղթակիցը շուքի մը պէս. եթէ ընտրելին կրկնութիւններ ընէ, յաջորդ առաւօտուն իր թշնամիները զինք կը հեգնեն. նա ստիպված է ամեն տեղ նոր փաստեր, նոր լեզու գործածել. քիչեր են, որ կրնան մտաւոր այդպիսի չարաչար աշխատութեան դիմանալ:

Այս քաղաքային յարձակումն էր որ կուլ տուաւ ժողովրդին սիրելի ներկայացուցիչը. նա այս պայքարին մէջ իր գաղափարներու և երազներու իրականացումը կը տեսնէր. իր մարմնոյն և հոգւոյ ամբողջ կարողութեամբ մտած պայքարին մէջ, իր քարոզած սկզբունքներով ներշնչված, շատ անգամ մոռնալով հանգստի և սնունդի պէտքը՝ ժողովէ ժողով կը թռչէր, կը վիճաբանէր, կը բացատրէր, կը քաջալերէր, բայց օր մը բնական անողոք օրէնքի ծանր ձեռքը ճնշեց իր ուղեղը, գաղափարներու, երազներու մարդը ընկճվեցաւ, մարմինը անկարող էր տանել այդքան յուզում, այդքան ճիգ ու եռանդ: Գիշերը ժամը տասնումէկին իր անշուք բնակարանը դարձաւ, հազիւ կրցաւ ըսել իր կնոջը թէ յոգնած էր, աչքերը փակվեցան և մի քանի ժամվան կէս թմրած անզգայ դրութենէ մը վերջ պաղ դիակ մը դարձաւ:

Կիրակի օր կատարվեցաւ իր թաղումը. տարբեր դաւանանքներու ներկայացուցիչներ եկած էին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու երկինքի մեծ-մարդուն դիակին. ամենէն գեղեցիկ դամբանականներէն մին խօսեցաւ հրէայ ռաբբի մը, որ հանդուցեալին իբր մարդ ունեցած կատարելութիւններին դրուատեց: Դամբանականներէն զատ, կիրակի օր, շատ տեղեր քարոզի բնաբան դարձած էր. եկեղեցական բեմերէ ընկերվարականի մը այս եղանակաւ պատուելը եզակի դէպք մ'է, որ այդ մարդուն անուրանալի արժանիքը ցոյց կուտայ: Նիւ-Եօրքի ամենէն մեծ պերճախօս քարոզիչը իր քարոզը սկսաւ՝ «Եւ Աստուծմէ ղրկուած մարդ մը կար, որուն անունն էր Հէնրի Ջօրջ»:

Այս պարագան ալ ցոյց կուտայ, թէ ինչպէս կարելի է մէկու մը գաղափարներն չընդունելով հանդերձ, անոր խղճական արժանիքը չը մոռնալ. իր ամենէն կատաղի հակառակորդներն իսկ չը վարանեցան գովել իր ազնիւ, անկաշառ հոգին, օրինակելի բարքը և դէպի թշուառը ունեցած անսահման գութն ու սէրը. բայց այս ամեն գովեստներէն, իր դագաղին վրայ դրված ամեն պսակներէն աւելի թանգագին էր ու ծանօթ գործաւորուհի մը թափած կաթիլ մը արցունքը, երբ գլխիկոր կանցնէր գործաւորաց բարեկամին դիակին կողքէն: Դա սրբազանին լուման էր մեծ մարդուն յիշատակին նուիրված: Գործաւոր բարեկամներէն 40.000-էն աւելի հետևեցան իր յուղարկաւորութեան դագաղին, 125.000-էն աւելի մարդիկ հանդիսատես էին այդ շքեղ թաղումին, որոյ նմանը երբէք տրված չէ պարզ քաղաքացիի մը:

Ինչով այսքան համակրանք շահեր էր Հէնրի Ջօրջ, կը հարցնեն այսօր շատ մարդիկ: Այս հարցման պատասխանելու համար իր կեանքին մէջ մոգական գաղտնիքներ փնտռելու հարկ չը կայ. նա պարզ, հասարակ մարդ մ'էր, հանճար մը լինելու ոչ ձգտումը ունէր և ոչ փառասիրութիւնը. իր ամենէն մեծ առաքինութիւնը իր անկեղծութիւնն էր, պարզ, համարձակ, անվախ անկեղծութիւն մը, որ ոչ բարեկամէ, ոչ թշնամիէ կը քաշվէր: Նա սրտով համակիր թշուառ դասակարգին, մարդկութեան վիշտերը կարծես իր հոգւոյն մէջ զգալով՝ դարման մը գտնել կը կարծէր և իր կարծիքը կը քարոզէր ամեն տեղ անվախ ու անվեհեր:

Հէնրի Ջօրջի անունը հոմանիշ է այսօր մէկ տուրք (single tax) կոչված դրութեան հետ, այս դրութիւնը թէև առաջուց երբեմն յիշված է հողի խնդիրներու վրայ գրողներէ, բայց Հէնրի Ջօրջ եղած է այդ դրութեան կատարելագործողը: Այդ դրութիւնը իբր դարման աղքատութեան, կառաջարկէ, որ ամեն տուրքեր, ուղղակի և անուղղակի, վերցվին և միայն միօրինակ տուրք մը հողի վրայ, որով հարուստ հողատէրներ ստիպվին իրենց անմշակ թողած հողին վրայ դրամագլուխ վատնել և այսպէս գործի նոր ասպարէզ բանալ անգործներու համար: Հէնրի Ջօրջ իր դրութիւնը բացատրելու համար հատորներ գրած է. կարելի չէ իր փաստերը այստեղ համառօտակի իսկ կրկնել, այնչափ ըսենք, որ այդ դրութիւնը Ամերիկայի մէջ ունի շատ համակիրներ և կուսակցութեան մը քաղաքական դաւանանքն է: Նոր-Զէլանդայի մէջ անգլիացի գաղթականներ զայն փորձած են մեծ աջողութեամբ: Հէնրի Ջօրջ իր այս գլխաւոր նիւթէն զատ գրած է շատ մը գրքեր և յօդուածներ ընկերական և քաղաքատնտեսական հարցերու վրայ, որոց մէջ նշանաւոր են իր «Յառաջդիմութիւն և աղքատութիւն», «Ծանր մաքս և թէ ազատ վաճառականութիւն» գործերը: Գործաւորաց բարեկամը դրական համբաւի համար գրած չէ իր գրքերը, անոր մեծագոյն ջանքը եղած է իր օրինակները, նմանութիւնները յառաջ բերել ամենուն մօտ ու ծանօթ առարկաներէ, այսպէս գրեթէ անզգալապէս նա տիրացած է լեզուի մը, որ իր յստակութեամբ և կորովով գրագէտի մը համբաւը ստեղծած է իր գործածողին: Իր գործերը այս պատճառաւ ժողովրդական դարձած են Անգլիոյ և Ամերիկայի մէջ, նոյն իսկ իր գաղափարներուն ոչ համակիր անձանց շրջաններու մէջ: Գրքերու հասոյթը բաւական էր իր համեստ ծախսերը հանելէ աւելի մեծ գումարներ բերել իրեն, բայց նա այնքան գթած էր, կըսեն, որ կարող չէր դրամ աւելցնել, երբ ուրիշներ իրենց բաղդը կրնային շինել իր պարագաներուն մէջ. իր ձեռքը սրտին պէս բաց, ամեն աղքատի կօգնէր, շատեր ազատած է նա անօթութենէ, շատերու օգնած է իր թշուառ դրութիւնը բարւոքելու: Այսպիսով նա եղակի անձ մը եղած էր, որ գրչով քարոզածները գործով ալ կատարած է, ամենէն մեծ և անհերքելի ապացոյց տալով իր անկեղծութեանը: Աղքատ ծնած էր, աղքատ ապրեցաւ և աղքատ մեռաւ, բայց որքան հարուստ էր նորա հոգին, միտքն ու սիրտը: Իր դաւակներուն միլիոններու տեղ ամենէն նախանձելի ժառանգութիւնը թողուց,—պարկեշտ, ուղիղ, ազնիւ, դիւցազն մարտիկոսի մը անունը:

Արմէն

վայի քաղաքագլուխ իշխան Գոլիցին շնորհաւորել էր հեռագրով, նոյնպէս և Ռուսաստանի զանազան քաղաքների գիտնական և գրական հիմնարկութիւններն ուղարկել էին շնորհաւորութիւններ: Անձամբ շնորհաւորողների մէջ առաջինն էր «Вѣстникъ Европы» ամսագրի տաղանդաւոր աշխատակից Կ. Արսենեվ, որ մի փայլուն ճառ արտասանեց: Ճառեր ասացին և միւս շնորհաւորողները, որոնք յայտնի գիտնականներ են: Վերջին խօսքը պատկանում էր հռչակաւոր գիտնական—իրաւաբան Սպասօվիչին: Մի կարճ, բայց փայլուն ճառի մէջ, որ հանդիսականների բարձրաձայն ծափահարութիւններին արժանացաւ, Սպասօվիչ նկարեց յոբելեարի անձնաւորութիւնը և գործունէութիւնը, սկսած այն ժամանակից, երբ երկուսը, Սպասօվիչ և Ստասիւլեվիչ, ուսանողներ էին, մինչև այժմեան ժամանակը: Ամբողջ ատենախօսութիւնը համակիր, գաղափարակից մարդկանց մի մտերմական ժողով էր:

Ահա մի քանի կենսագրական տեղեկութիւններ Ստասիւլեվիչի մասին: Նա ծնվել է 1826 թւականի օգոստոսի 28-ին, ուրեմն այժմ 70 տարեկանից աւել է: 1847 թւականին վերջացրեց Պետերբուրգի համալսարանը, փիլիսոփայական ֆակուլտէտում: Այդ ժամանակից էլ սկսվում է նրա գործունէութիւնը ընդհանուր պատմութեան շրջանում: Սկզբում ուսուցիչ գիմնազիայի, ապա Պետերբուրգի համալսարանի պրոֆեսոր, նա տպագրեց մի շարք գիտնական հետազօտութիւններ: 1861 թւականին խռովութիւններ ծագեցին ուսանողների մէջ. մի խումբ պրոֆեսորներ, որոնց թւում և Ստասիւլեվիչ, առաջարկեցին մի շարք միջոցներ, որոնք պիտի վերացնէին թիւրիմացութիւնները: Այդ նախագիծը չընդունվեց իշխանութեան կողմից, ուստի Ստասիւլեվիչ և նրա հետ պրոֆեսորներ Կավելին, Ուտին, Պիպին հեռացան համալսարանից, իսկ համալսարանը փակվեց: 1860—1862 թւականներին Ստասիւլեվիչ ընդհանուր պատմութեան դասեր էր տալիս հանգուցեալ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ Նիկօլային: 1863—1865 թւականներին նա հրատարակեց միջին դարերի պատմութեան վերաբերեալ մի աշխատութիւն, որ բաղկացած էր երեք ստուար հատորներից: Իսկ 1866 թւականից սկսեց հրատարակել «Вѣстникъ Европы» ամսագիրը, օգուտ քաղելով 1865-ին հրատարակած տպագրական նոր օրէնքից, որ մայրաքաղաքներում թոյլ էր տալիս լրագիրների և ամսագիրների հրատարակութիւն առանց ցենզուրայի: Այդ ամսագիրն է, որ այսօր յայտնի է ամբողջ Ռուսաստանի ընթերցող հասարակութեան, Ստասիւլեվի փառքն է:—Սկզբում նա լոյս էր տեսնում տարին չորս անգամ, իսկ մի տարուց յետոյ ստացաւ այժմեան ձևը:—Տասնեակ տարիների ընթացքում այդ ամսագրի շուրջը խմբված էին ռուսաց լաւագոյն գրական գործիչները: Ինքը, Ստասիւլեվիչ, իբրև գործի ղեկավար, նոյնպէս մասնակցում էր ամսագրին, պահպանելով նրա մէջ միատեսակ առաջադիմական ուղղութիւն: Միայն գրականուսումնական և գեղարուեստական գրուածքներով չէր ամսագիրը կրթում սերունդներ: Ընթացիկ կեանքը միշտ արձագանք էր գտնում ամսագրի ներքին և արտաքին տեսութիւնների մէջ, որոնք հրապարակախօսութեան chef d'oeuvre են և գործում են թարմացնող տպաւորութիւն, հիացում են պատճառում ընթերցողին:—1881 թւին Ստասիւլեվիչ սկսեց հրատարակել «Порядокъ» անունով ամենօրեայ լրագիրը, որի մէջ նոյնպէս փայլում էր նոյն առաջադիմական քննադատող ուղղութիւնը. բայց լրագիրը խմբագրից անկախ պատճառներով մի տարուց աւել գոյութիւն պահպանել չը կարողացաւ: Բացի գրական գործունէութիւնից, Մ. Ստասիւլեվիչ յայտնի է և իբրև Պետերբուրգի դումայի ձայնաւոր: Երկար տարիներից ի վեր նախագահ է դպրոցական յանձնաժողովի մէջ և իր եռանդուն գործունէութեամբ օրինակելի դրութեան է հասցրել տարրական ուսման գործը Պետերբուրգի քաղաքային դպրոցներում: Ութսունական թւականներին նրան ընտրեցին քաղաքագլխի օգնական, բայց այդ պաշտօնի մէջ նա չը հաստատվեց:

Այս բեղմնաւոր, լուսամիտ գործունէութեան յիսնամեակն էր, որ տօնվեց հոկտեմբերի 31-ին:

ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՀՐԱՒԷՐԸ

«Մշակի» № 127-ի մէջ կարդացինք Շամախու թեմի առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսի նամակը, որով Բագու քաղաքի համար հրաւիրում էր առ այժմ չորս քահանայացու համալսարանական և ճեմարանական ուսումով: Մի պահպանողական առաջնորդի կողմից, մամուլի միջոցով, բարձրուսում անձերին քահանայութեան հրաւէր կարդալը թէ մխիթարական է և թէ ժամանակի պահանջների առաջ խոնարհվելու նշան. բայց նամակի ոճը աւելի հեղինակի բռնակալութիւնը, եսասիրութիւնն է արտայայտում քան թէ իսկական բարի ցանկութիւնը: Առաջնորդ Այվազեան մի փոքրիկ նամակի մէջ իր անձին եսը կանգնեցրել էր 13 տեղ այլ և այլ ձևերով և երբեմն այնպիսի տեղ, ուր նա չը պիտի արտայայտվէր: Օրինակ՝ «պիտի հրաւիրեմ քահանայացուներ», «առաջարկելի պայմաններն են, «քահանայացուները իմ հաւանութիւնը ստանալուց յետոյ կը հրաւիրվեն Բագու և կառաջարկվեն ժողովրդի ընտրութեան»:

Հայոց եկեղեցու այդ խոշոր պաշտօնէին անհրաժեշտ ենք համարում յիշեցնել, որ մեր եկեղեցական ընտրողական սկզբունքը շատ պարզ է և միանգամայն հեռու այդպիսի եսերից: Ժողովուրդն ինքն է ազատաբար ընտրում երեսփոխանին իր միջից, որին կամենայ, և ոչ առաջնորդի կազմած ցուցակից: Ժողովուրդն ինքն է ազատաբար ընտրում իրան հովւող քահանային և ոչ երբէք առաջնորդից առաջարկվածներին: Ժողովուրդն ինքն է ընտրում իր քահանայապետին և ոչ երբէք սրա կամ նրա հաւանածին կամ առաջարկածին: Հետևապէս՝ օրինաւոր էր և սպասելի, որ քահանայացուի հրաւէր կարդացվէր այն ծխականների, այն եկեղեցու ժողովրդի ներկայացուցիչների կողմից, որոնք կարիք ունեն հովւի: Օրինաւոր է և ցանկալի, որ քահանայացուները իրանց խնդիրները, իրանց վկայականներն ուղղէին այն եկեղեցու ծխական ներկայացուցիչներին, որին սպասաւորելու են գնում: Քահանայացուի ընտրութիւնը ծխականներինն է: Հոգևոր իշխանութեանը վերապահված է իրաւունք՝ ժողովրդի կողմից արդէն ընտրված և առաջարկված ընծայացուի գիտութիւնը քննելու, իսկ երբ այդ գիտութեան համար հոգևոր իշխանաւորը համալսարանի դիպլոմ և ճեմարանի մրցանակագիր է պահանջում, դրանով ինքը որոշում է իր իրաւունքների սահմանը:

Արդ, ո՛ր համալսարանական կամ ճեմարանական ուսումն ունեցող արդարասէր, ազնիւ անձը կընդունի ժողովրդի իրաւունքը յափշտակող մի թեմակալի հրաւէրը: Ո՞չ ապաքէն «պիտի հրաւիրեմ» խօսքերի մէջ կարդացվում են և՛ «պիտի տեղափոխեմ, պիտի հալածեմ, պիտի վռնդեմ» վճիռները: Բայց թէ համալսարանական, ճեմարանական ուսում ունեցող անձերին ի՞նչ նոր դիւրութիւններ, ի՞նչ նոր պայմաններ է խոստանում առաջնորդ Այվազեան,—և՛ ոչինչ: Նա միայն առաջարկում է 150 ռուբ. իսկ թէ որքան կարող է բաւարարել 150 ռուբ. տրւածը մի բարձր ուսում ստացած, մի բարեկիրթ անձին—այդ նրա փոյթը չէ: Թէ որպիսի գրաւականներով է պաշտպանված այդպիսի ցանկալի անձերի պատիւը թեմակալների կամայականութիւնների, քծնող ու փողապաշտ բարեկարգիչ-գործակալների, ագէտ ու պնակալէզ ընկերակիցների դէմ—զաքարէական լռութիւն էր պահված առաջնորդական նամակում: Մեր աչքերի առաջ լոյս ցերեկով տեսնում ենք, որ հրապարակի վրա եղած հասկացող, բարեբարոյ քահանաները կամ հալածվում, կամ աչքաթող են եղած թեմակալներից. տեսնում ենք որ պարգևը, պաշտօնը, պատիւը ագէտներին ու հողաթափեր հացցնողներին է վերապահված. տեսնում ենք որ հասարակութեանը քաջածանօթ յանդուգն, արծաթասէր, անհամակրելին՝ բարեկարգիչ է կարգված և՛ օրը ցերեկով իրաւունքներ է բանեցնում, առանց հարց ու փորձի համարձակութիւն է ունենում վշտացնելու, պատժելու, փիլոն տանելու այն քահանայի, որի կօշիկները սրբելու արժանիքը չունի ինքը. տեսնում ենք կոնսիստորիայի անդամութեան, գանձապահութեան և այլ պաշտօններում ոչ թէ խելք, խիղճ, համոզմունք, սկզբունք, գրիչ ու լեզու ունեցող անձերին, այլ այդ ամենից խապաւ զուրկ մարդարձաններին կամ մարդսողուններին... Արդ՝ ինչո՞վ է ապահովում Այվազեան առաջնորդը, թէ համալսարանական—ճեմարանական ուսման տէր ազնիւ քահանաները չեն հալածվի, չեն արհամարհվի, չեն պատժվի նոյն իսկ այնպիսի վարմունքների պատճառով, որոնց համար պէտք է յարգվէին և պարգևատրվէին: Կարելի է սպասել գնահատութիւն, եթէ արժանաւոր քահանան ամեն կերպ ջանայ պահել իր վիճակաւոր առաջնորդին, բարձրացում ու չիտակ անձի հաւկացողութեամբ պատուաւոր պայմանների մէջ:—Օրինակ՝ եթէ միջոցներ գործ դնի՝ որ առաջնորդի արձակած անարդար հրամանները չը գործադրվեն, որ կաշառների միջոցով չհասը հաս չը դառնայ, որ ագէտը քահանայ չը ձեռնադրվի, որ խնամութեան պատճառով երեսփոխանական հաշիւներն առանց քննութեան չը մնան, որ անձնական հանգստի համար եկեղեցու վսեմ խորհուրդները—դիցուք քահանայի ձեռնադրութիւնը—գիշերը գողունի չը կատարվի, կամ եթէ քահանան քարոզի ժողովրդին վերջ դնել եպիսկոպոս-արքեպիսկոպոս առաջնորդներին մեռելի յուղարկաւորութեան արդ ու զարդի տեղ գործադրելուն, հասկացնելով, որ առաջնորդը միայն ինքնայօրդոր կերպով պիտի գնայ և այն մեռելին, որ իր կեանքում հասարակական մաքուր գործիչ, աւետարանական ճշմարիտ քրիստոնեայ է եղել և ոչ թէ գնայ ամեն մի փող տուողի. չէ որ այդպիսով առաջնորդը դառնում է ոսկի հորթին օրը ցերեկով երկրպագու, ստանում է ժողովրդի կողմից «մեռել թաղող, քելեխ ուտող առաջնորդի» անուն և դրանով թէ առաջնորդական հեղինակութիւնն է ընկնում և թէ բաց է լինում ստորադրեալ հոգևորականների առաջ ոսկին սիրելու, ոսկուն խնկարկելու մոլորեցուցիչ ճանապարհը...

Ո՛չ, մենք խապաւ հեռու ենք այդպիսի հրաւէրներին հաւատալուց, քանի որ նախապատրաստութիւն չը կայ: Եղէք, սրբազան առաջնորդներ, ինքներդ ազնիւ, ընթացէք աւետարանական վարդապետութեան համաձայն, ի բաց մերժեցէք ձեզ շրջապատող քսու, լրտես, ագէտ անձերին, գնահատեցէք, առաջ քաշեցէք ձեզ խորհրդակից դարձրէք եղած գիտուն, գործունեայ, ազնիւ քահանաներին, միջոցներ ձեռք առէք, որ թեմական դպրոցները ժամանակակից պահանջներին համապատասխանող քահանայացուներ պատրաստեն, բարելաւեցէք, ազնւացրէք քահանայական եկամուտների ձևը, և դուք կը տեսնէք, որ առանց ձեր հրաւէրներին սպասելու, գիտուն, չիտակ և գործունեայ անձինք իրանք իրանց կը դիմեն ժողովրդի իսկական սպասաւորութեանը: Մ. Ե.

ՕՊԵՐԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Նոյեմբերի 8-ին երկրորդ անգամ այս սեզոնում տրվեց «Ջիօկօնդա» օպերան: Կատարողները նոյնն էին, ինչ որ առաջին անգամ, բացի Պօլիտօվսկուց, որին փոխարինել էր նոր հրաւիրված երգչուհի Լիբիա Դրօգ: Թատրոնը ամբողջապէս լի էր, որ այս սեզոնում շատ քիչ է պատահում: Շատ ցաւալի է, որ «Ջիօկօնդայի» ընդհանրապէս գեղեցիկ մուզիկան լուսաբանում է այնպիսի բովանդակութիւն, որի մէջ աւելի ֆիզիօլօգիա կայ, քան հոգեբանութիւն: Հիմնել օպերան զուտ ֆիզիօլօգիական սէրի վրա, խճճել անբնական պատահարները գազանային վարմունքների հետ և վերջացնել բոլորը այնպիսի տեսարանով, որտեղ յուսախաբ սատիրը ինքնասպանութիւնից մնացող վերջին ակնթին գտնում է, թէ խեղդել է նրա կոյր մօրը,—կը նշանակի արհամարհել գեղարուեստի բոլոր պահանջները: Այդ է պատճառը, որ այդ օպերայի մուզիկան թէև շատ էսթետիկական զուարճութիւններ է պատճառում լսողներին, բայց չէ թողնում նրանց վրա գեղարուեստական խոր տպաւորութիւն: Ջիօկօնդայի դեր կատարող Լիբիա Դրօգ իր դերի մէջ մտաւ միայն օպերայի կէսից. սկզբում նա թոյլ էր երգում, թոյլ խաղում և այնքան յաճախ էր նայում դէպի դիրիժօրի կողմը, որ դժուար էր ասել, ո՞ւմ վրա էր սիրահարված՝ Էնցօյի վրա, թէ դիրիժօրի ցուցափայտի վրա, բայց վերջին գործողութեան մէջ վերջապէս յաղթեց հասարակութեան անտարբերութիւնը և արժանացաւ ծափահարութիւնների իր վերին աստիճանի խելացի, զգացված և մտածած խաղի համար: Այդ գործողութեան մէջ նրա կարծես յոգնած ձայնն էլ աւելի եռանդով էր հնչում: Լաուրայի դեր կատարող Կարամզինա-Ժուկօվսկայի ձայնը շատ համակրելի և դուրեկան մեցցօ-սօպրանօ է, խաղն էլ տանելի է, եթէ ուշադրութիւն չը դարձնենք դէմքի ծամածռութիւններին, երբ բարձր նօտաներ է երգում: Էնցօ-Կօլինինը տանելի էր: Վինօգրադօվ-Վասնովայի դերում չէ ցոյց տալիս այն տաղանդը, որ նա արտայայտում է Ռիգօլետտօյի և մանաւանդ Լիօնկօվալօյի օպերայի մէջ: Գինկուլօվա կոյրի դերում լաւ է: Հասարակութեանը շատ դուր եկաւ բալէտը: **

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 6-ին, „Քոյր Թերեզա“ դրամա 5 գործ. հեղինակութիւն Լևիչի Կօլոմէատի:

Եթէ չը լինէին նիւթի, այսպէս ասած շրջանի իրական արժանաւորութիւնները, «Քոյր Թերեզան», մեր հասարակութեան լաւ ծանօթ այդ դրաման, չը նայելով որ շօշափում է քրիստոնեայ աշխարհի ընկերական կեանքի մի նշանաւոր կողմը, հեշտութեամբ կարելի էր դասել Շեհերզադէի հեքիաթների շարքում, չնչին փոփոխութեամբ անունների և տեղերի: Այստեղ ևս գլխաւոր գործօններն են՝ զարմանալի պատահականութիւն, հազուագիւտ զուգադիպութիւն, անսպասելի միջնադէպքեր: Լացարօնիի ֆանտազիան պատահարներ ստեղծելու մէջ, կարծես, ուզեցել է մրցել արևելեան ֆանտազիայի հետ: Շօշափած նիւթը՝ միանձնուհական կեանքը, ինքն ըստ ինքեան՝ վերին աստիճանի դրամատիքական է, մինչև իսկ տրագիքական: Բայց Կօլօմեատիի տաղանդը այն մեծութիւններից չէ, որ կարողանար այդպիսի նիւթից բնական և բնաւորոշ դրամա տալ. նա այն տեսակներից է, որոնք ստեղծագործական թուլութիւնից՝ տարված են ֆանտաստիքական երևոյթների և Deus ex maxina-ների դիմել, մարդկային հետաքրքրութիւնը լարելու և զգացմունքների վրա ազդելու համար: Անզօր լինելով մի որոշ կեանքից բնական և բնորոշ դրամա ստեղծել, Կօլօմեատին, այսպէս ասած, գործը դրամել է արկածային կողմից, Լացարօնիի երևակայութեան յատուկ հնարագիտութեամբ, որով նա մօտենում է, ինչպէս ասացինք, Շեհերիզադէի հեքիաթների հեղինա՛ կին:

Դերասանների խաղը «Քոյր Թերեզայի» մէջ շատ գոհացուցիչ տպաւորութիւն արեց: Նրանք կարծէք սկսել են հասկանալ, որ լուրջ վերաբերմունքը և դերի ուսումնասիրութիւնը՝ միջոցներ են, որոնք կարող են բարեբար ազդեցութիւն ունենալ նրանց խաղի վրա: Օրինակ, պ. Օհանեան (կոմսի որդու դերում) գոհացուցիչ էր այս անգամ. գոնէ ոչ մի կեղծիք տեղի չունեցաւ նրա խաղի մէջ: Պ. Աւետեան (կոմս Դիւքրիլ) միամիտ կոմսի դերը կատարեց բաւարար. շարժմունքների մէջ գեղեցիկ կերպով արտայայտվում էին ծերութեան հասակի յատկանիշները: Խորամանկ, խարդախ, մի և նոյն ժամանակ ըստ երևոյթին կրօնամոլ կոյսի դերը օրիորդ Վարդուհին կատարեց շատ հետաքրքիր: Երեսպաշտութեան և կեղծ խոնարհութեան ձևերը օրիորդի խաղի մէջ յայտնի աստիճանի կօմիզմ էին հասնում: Պ. Պետրոսեան (Նմպօնի) իր դերը կատարեց մտածված կերպով. հոգեկան ռանկումները, ինչպէս՝ կսկիծ, լաց, խղճահարութիւն, յուսահատութիւն նրա խաղի մէջ արտայայտվում էին առհասարակ զօրեղ: Պ. Արաքսեանին պիտի նկատել, որ ֆատերի և ֆրանների դերեր աջող կատարելը շատ ցանկալի է, բայց ցանկալի չէ, որ նա իր կատարած տիպերի բնորոշ գծով ղեկավարվի իր բոլոր դերերի մէջ: Պէտք է լուրջ վերաբերվել դէպի բեմը. պէտք է դերը ոչ թէ միայն սովորել, այլ և ուսումնասիրել: Այս անգամ պ. Արաքսեան ոչ մէկն էր արել, ոչ միւսը: Մինչդեռ դերասանը անկասկած ընդունակութիւններ ունի և կարող է ապագայ ունենալ: Շատ բաւարար էր տ. Աւետեանի խաղը կոյսերից մէկի դերում. միայն պէտք է նկատել տիկնոջ, որ չափազանց ձգտում են նրա խաղին գլխի անընդհատ շարժումները: Օրվայ հերոսուհին, ի հարկէ, տ. Սիրանոյշն էր: Տիկնոջ դրամատիքական տաղանդի գլխաւոր արտայայտիչներն են հայեացքը և ձայնը: Թէ հայեացքը և թէ ձայնը չեն փոխվել տարիների ընթացքում: Նրա խաղի մասին կարելի է ասել, որ նա միայն դերը չէր կատարում աջող, այլ և տիրապետում էր հանդիսատեսների զգացմունքների վրա, վշտացնելով և ուրախացնելով նրան իր հետ: Բայց աննշմարելի չանցաւ այս անգամ մի բան, այն՝ որ տիկնոջ խաղի մէջ նկատվում էր մի ինչ որ ինքնագոհութիւն:

Բագուի հասարակութեան հետաքրքրութիւնը դէպի թատրոնը ըստ երևոյթին սկսել է աճել. въ добрый часъ! Եթէ թատրոնն էլ չը հետաքրքրէր մեր հասարակութիւնը, այն ժամանակ կը մնար միայն զարմանալ նրա հոգեկան պահանջների վիճակի վրա, որոնք Բագուում դատապարտված են ամենախոր քնի: Մեր աստուածախնամ քաղաքը ոչ մի հասարակական և մտաւոր հաճոյք չէ վրդովեցնում, և պէտք է զարմանալ շատ պարոնների և տիկինների վրա, թէ ինչպէս են անցկացնում ձանձրալի երեկոները: Անշուշտ յայտնի աստիճանի վարպետութիւն է հարկաւոր դրա համար: Ս.

ՆԱՄԱԿ ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

Նոյեմբերի 5-ին

Երեքշաբթի, նոյեմբերի 4-ին, երեկոյեան ժամը 3-ին, Երևանի նահանգական դատարանի պրոկուրորի կարգադրութեամբ՝ տեղի ունեցաւ սրբազան Երեմիա արքեպիսկոպոսի դիակի անդամահատութիւնը, ներկայութեամբ՝ նահանգական դատարանի պրոկուրորի օգնականի, Երևանի քաղաքային բժիշկ Ուրազովի, մի զինուորական բժշկի և այստեղի գաւառական բժիշկների և այլ

պաշտօնական անձանց: Հանգուցեալի դիակի անզամահատութեան կարգադրութիւնը՝ հետեւանք էր պաշտօնական և մասնաւոր աղբիւրներից բղխած կասկածների, որ իբր սրբազանի մահը բնական մահի կերպարանք չունի: Անզամահատութիւնից երևաց, որ Երեմիայի մահը առաջ է եկել սրտի պայթիւնից, արեան պակասութեան պատճառով: Սիրտը ճեղքված էր երկարութեամբ մօտաւորապէս 1 դյմ, իսկ լայնութեամբ այնքան, որ լուցկին ազատ տեղ էր գտնում ճեղքի մէջ:

Երեմիա արքեպիսկոպոսի դագաղի վրա դնելու համար պսակներ են պատրաստվում՝ Վաղարշապատի հասարակութեան, սինոդի պրոկուրորի և իր ընտանիքի և սինոդի ծառայողների կողմից: Երևանում նոյնպէս, ինչպէս լսեցինք, պատրաստում են պսակներ: Ի դէպ, որպէս զի ընթերցողը մի որոշ գաղափար կարողանայ կազմել վանական տպարանի կառավարիչների մասին, աւելորդ չէ հետեւեալ դէպքը առաջ բերել. Երեմիա սրբազանի դագաղի վրա կամենալով պսակ դնել սինոդի պրոկուրորի և ծառայողների կողմից, դիմում են Էջմիածնի տպարանի վարչութեանը տպագրելու պսակի ժապաւէնի վերնագիրը: Սակայն տպարանի կառավարիչները, որոնք մեծ մասամբ անգործ նստած, միմիայն տպարանի ծառայողներին են կառավարում, պահանջում են ամեն մի բառից 40 կոպէկ, իսկ ամբողջ ժապաւէնին 10—14 րուբլի: Զարմանալի են այդ մարդիկ. դիակների հետ անգամ չեն կարողանում հաշտվել:

Ա. Օհանջանեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Նոյեմբերի 1-ին

Նախորդ նամակով հաղորդեցինք, որ պրիստաւ Լ. Մէլիքօվ, գնալով Հին-Բայազէտ, աջողեցրեց տեղական փաշայի աջակցութեամբ բանտարկել մեր կողմերից փախած քիւրդ աւազակներին: Այդ մասին ահա մի երկու նոր տեղեկութիւն: Բռնված քրդերը թւով 8 հոգի են, որոնցից 3-ը թիւրքահպատակ են, իսկ 5-ը՝ ռուսահպատակ: Այդ հինգից մէկն է աւազակ Աբդուրահմանը, որը իսկապէս սպանողն է պրիստաւ Մօնաստիրսկու: Վերջինիս ժամացոյցը և փողի քսակը դուրս է եկել Աբդուրահմանի կնոջ մօտ: Այդ քրդերի մօտ գտնվել են Նօվօ-Միխայլօվկի և Բէզակլուի տարած նախիրներից 10 աւանակ ու ձիեր: Այս բոլորը Մէլիքօվ բերեց և յանձնեց նահանգապետին: Իսկ 5 աւազակ քրդերին պիտի յանձնէին ռուսաց ադմինիստրացիային, որի համար Բայազէտ էր մնացել մի այլ պրիստաւ՝ Հաջի Բէկլինսկի: Սակայն քիւրդ աւազակներին ռուսաց սահմանը բերելու ժամանակ, նրանցից երկուսին—Աբդուրահմանին և մի ուրիշին աջողվում է փախչել. առաջինը բոլորովին փախչում ազատվում է, իսկ երկրորդը գնդակահար է լինում և վիրաւորված՝ նորից ձերբակալվում է: Ասում են, որ թիւրք զինուորները իրանք են նպաստել այդ փախուստին: Ինչ էլ լինի, չարագործներից ամենամեծը, ապաբաղդաբար, ազատվել է:

Ա—Գօ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, Նոյեմբերի 7-ին

Արհեստաւոր Մ. Ռափայէլեանց, «Մշակի» 130 համարում պատասխանելով «Մշակի» 122 և 124 համարներում՝ արհեստաւորների ամքի գործունէութեան և ընտրութեան մասին տպած մեր յօդուածներին՝ ասում է, որ ներկայ ամքի պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցում արհեստաւորների վարչութեան մէջ աւելացած 2,000 րուբլուց 1,000 րուբլին ստացվել է իշխան Ճավճավաձէի թաղումից, իսկ մնացած 1,000 րուբլին ե ր և ի գոյացել է արհեստաւորների վրա եղած պարտքերից և կամ էժան գնով բաց թողած տոմսակներից: Դուք, պարոն, որ երկար ժամանակ մետաքսագործների ամքի գլխաւոր էիք և ուրեմն ձեզ լաւ յայտնի է, թէ Ճավճավաձէի պէս թաղումներից որքան փող է մտել արհեստաւորների վարչութիւնը նախկին ամքերի ժամանակ, ասացէք, որտեղ է հալվել, մինչեւ մի կոպէկ, մի ծակ կոպէկ չը մնաց այդ փողերից: Որքան այդպիսի եկամուտներ են եղել երեսուն տարվայ ընթացքում, բայց ինչ եղան. ինչ եղան իշխան Գրիգոր Օրբէլիանի, Փրիդօնօվի, իշխան Մուխրանսկու, գեներալ Տէր-Ղուկասօվի և այլ թաղումներից գոյացած խոշոր գումարները:—Դուք՝ ամքաների գլխաւորներդ՝ չը բաժանեցիք ձեր մէջ, չաղ բաժինն էլ նախկին ամքի Նաւումէնկօին տալով: Սա խոմ փաստ է: Ինչ եղաւ գեղարքունի ձկան կապալում վաստակած 7,000 րուբլին: (Նախկին փոխարքայ Մեծ իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչ գեղարքունի ձկան կապալը յանձնեց Թիֆլիսի արհեստաւորների վարչութեան, որպէս զի արհեստաւորների համայնքը օգտվի նրա եկամուտով և դրանից գտա արդիւնք միայն վարչութեան 7,000 րուբլի): Դուք, ամքաների գլխաւորներդ չէիք, որ ահագին աղմուկ բարձրացրիք, թէ Ճավճավաձէի թաղումից գոյացած փողը պէտք է ձեր մէջ բաժանվի և ոչ թէ միայն վարչութեան մէջ իբրև ֆօնդ ապագայ հիւանդանոցի: Դուք չէիք այժմեան ամքի Սերովբեանցին ղ օ ռ ո ւ մ, որ երկու հարիւր րուբլին ինքը վերցնի և մնացածը ձեր մէջ բաժանի, բայց նա հրաժարվեց 200 րուբլի օգուտից և մեծ դժուարութեամբ ազատեց այդ փողը ձեր ճանկերից: Եւ այժմ ձեր համախոհներով ամեն ջանք գործ էք դնում՝ հեռացնել նրան ամքութիւնից, որպէս զի ընդ միշտ զրկված չը մնաք թաղումներից գոյացած չաղ պատառներից: Դուք ասում էք՝ «իսկ մնացած հազար րուբլին ե ր և ի գոյացել է պարտքերից և կամ էժան գնով տոմսակներ բաց թողնելուց»: Այդ ինչպէս եղաւ, որ թանգ գնով տոմսակներ ծախելով փող չաւելացաւ վարչութեան մէջ, իսկ էժան ծախելով՝ աւելացաւ: Եթէ այս հանելուկը դուք պարզէք, մենք այլ ևս ոչինչ չենք ունենայ ձեր դէմ: Դուք ճշմարիտ էք խօսում, այո. ներկայ ամքը չէ կեղեքում խեղճ արհեստաւորներին՝ վկայականների համար եռապատիկ և քառապատիկ գին վերցնելով, այլ նա վերցնում է այդ վկայականների օրինաւոր, իսկական գինը և օրինաւոր կերպով էլ այդ փողը պահում վարչութեան սնդուկում: Դուք ասում էք՝—«պ. Սերովբեանցը արհեստաւորների ամքա լինելով հանդերձ՝ վարում է և դատաւորի պաշտօն. դա մեր կարծիքով հակառակ է ընդհանուր օրէնքի»: Դրանից երևում է, որ դուք այդքան ժամանակ ամքի գլխաւոր լինելով հանդերձ, բոլորովին տեղեկութիւն էլ չունէք արհեստաւորների կանոնագրքից: Չէ՞ որ այդ կանոնագրքում գրված է, որ արհեստաւորների ամքը և ամքաների գլխաւորները մի և նոյն ժամանակ արհեստաւորների դատաւորներն են. նրանք արհեստաւորներին տուգանքի են ենթարկում, գործից զրկում, և այլն և այլն: Եւ այդ պատճառով էլ արհեստաւորների վարչութեան մէջ կայ զ ե ր յ ա լ օ: Կամենում էք քաղուածքներ անենք այդ գրքից, որի կազմն էլ գուցէ դուք չէք տեսել: Իսկ ինչ վերաբերում է այն բանին, որ արհեստաւորների մեծամասնութիւնը օղիով կաշառվող է,—այդ ոչ մեր բացատրութեան է կարօտ, ոչ ձեր փաստաբանութեան, քանի որ դա շատ լաւ յայտնի է ամենքին...

Ս. Նազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսաց արտաքին գործերի կիսապաշտօնական օրգան «Nord» լրագիրը տպագրել է հետեւեալը. «Արտասահմանեան մամուլը դիտմամբ լուրեր է տարածում, որ իբր թէ քիւրդերը արշաւանքներ են գործում կովկասեան սահմանի վրա, և թէ Ռուսաստանը այդ առիթով առաջարկութիւններ է արել Թիւրքիային: Հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ լուրջ ուշադրութեան արժանի չեն այն լուրերը, թէ մի քանի քիւրդ աւազակներ յարձակում են գործել կովկասեան մեր գիւղերից մէկի վրա: Ռուսաց Կայսերական կառավարութիւնը ոչինչ առաջարկութիւններ չէ արել Կ. Պօլիս, և միայն սահմանապահ զօրքերի թիւը աւելացրեց Թիւրքաց սահմանի վրա»:

—

Նոյեմբերի 9-ին, Վանքի մայր եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ՝ կաթողիկոսական տեղապահ, հանգուցեալ Երեմիա արքեպիսկոպոս Գալուստեանի յիշատակին: Հոգեհանգիստը չէր նշանակված ոչ հանգուցեալի ազգականների և ոչ էլ Թիֆլիսի հայոց հոգևորականութեան կողմից, այլ բոլորովին հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն բնաւորութիւն ունէր: Հանգուցեալի յիշատակը յարգելու և նրան համակրութիւն ցոյց տալու համար, հաւաքված էր այնպիսի ահագին բազմութիւն, որ հնար չը կար եկեղեցի մտնել և այդ պատճառով ժողովրդի մի մասը մնաց Վանքի բակի մէջ: Պատարագը վերջանալուց յետոյ սկսվեց հոգեհանգստի արարողութիւնը, որ կատարեց մեր քաղաքը հիւր եկած Անանիա եպիսկոպոս Համազասպեան, մասնակցութեամբ 8 քահանաների. Թիֆլիսի առաջնորդ Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրէնեանց ներկայ չէր, որովհետեւ գնացել էր մեռելի վրա, այն է վ ա ճ ա ռ ա կ ա ն Բարխուդարօվի թաղմանը: Գիւղարդը շրջապատել էին Թիֆլիսի արհեստաւորների ամքերը, իրանց նշաններով: Ներկայ եղող բազմութիւնը բաղկացած էր մեր հասարակութեան բոլոր շրջանների ներկայացուցիչներից: Հոգեհանգիստը պատուել էին իրանց ներկայութեամբ կովկասեան կառավարչապետի օգնական գեներալ-լէյտենանտ Ֆրեզէ, նահանգական դատարանի նախագահ Շարիգին, Թիֆլիսի կոմենդանտ Բէյսեր, և ուրիշ պաշտօնական անձինք: Բազմութեան մէջ մենք նկատեցինք ռուսաց հոգևորականութեան ներկայացուցչին: Հայոց թեմական առաջնորդի բացակայութիւնը ընդհանուր դժգոհութեան առարկայ էր: Հոգեհանգիստը վերջացաւ ժամը 1-ին:

—

Մեզ հեռագրում են Աստրախանից Նոյեմբերի 9-ից. «Այսօր մայր եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Երեմիա արքեպիսկոպոսի յիշատակին, ներկայութեամբ մեծ բազմութեան: Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեան դամբանական ճառ արտասանեց»:

—

Նոյեմբերի 9-ին, կովկասեան կառավարչապետ իշխան Գօլիցին ներկայ գտնվեց վրաց խմբի ներկայացման բանկի թատրօնում: Ներկայացնում էին «Հայրենիք» պիէսը, որի վերաբերեալ ռեցենզիան կը տպագրենք «Մշակի» յաջորդ համարում:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք յօգուտ Մոսկվայի հայ ուսանողների. 1) Թիֆլիսից, Ղազարոս Ցախօրջանեանից՝ 3 րուբլի, 2) Թիֆլիսից, ամն՝ 5 րուբլի,—ընդամենը 8 րուբլի: Յոյս ունենք, որ մեր հասարակութեան միջից դեռ շատերը արձագանք կը տան «Մշակի» անցեալ համարում եղած հրաւէրին՝ ուսանողներին օգնելու համակրելի գործում:

—

Մեզ հաղորդում են, որ մեր դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանց, մի քանի անձանց աջակցութեամբ՝ աշխատում է Թիֆլիսում կազմել դրամատիկական մի խումբ, ս ի ր ո ղ ն ե ր ի ց, հայերէն ներկայացումներ տալու համար: Հաւանալի է, որ մեր ծերունի դրամատուրգի սրտին շատ մօտիկ է թատրօնական այդ գործը, և մենք յոյս ունենք, որ նա ոչ մի ջանք չի խնայի այդ ձեռնարկութեան համար, աշխատելով, որ գործին մասնակից լինեն օրինաւոր, հասարակութեան մէջ վստահութիւն վայելող անձինք, և ոչ թէ այնպիսի մարդիկ, որոնց մասնակցութիւնը որ և է գործում արդէն անաջողութիւն է սպառնում գործին:

—

Նոյեմբերի 9-ին Թիֆլիսում կատարվեց այս օրերս վախճանված Յովհաննէս Մարտիրոսեանի թաղումը, որը ծանօթ էր մեր հասարակութեան իբրև Թիֆլիսի տպարաններից մէկի հիմնադիր և տէր: Հանգուցեալը իր տոկունութեան և ընդունակութեան շնորհիւ՝ հասարակ գրաշարից դարձաւ տէր մի մեծ տպարանի, որ երկար տարիներից ի վեր գոյութիւն ունի Թիֆլիսում, և որտեղից լոյս են տեսել բազմաթիւ գրքեր և հրատարակութիւններ:

—

Օսմանեան կառավարութիւնը նոր իրադէով թոյլ է տալիս ռուս գիտնականներին հնագիտական նպատակներով պեղումներ կատարել օսմանեան կայսրութեան ամբողջ տարածութեան վրա:

—

Նորերս նորից կառավարիչ սենատին քննութեան է ներկայացված շատ անգամ յարուցված այն խնդիրը՝ թէ արդեօք մանկավարժները իրաւունք ունեն գդակները գլխներին մտնել պաշտօնական հիմնարկութիւնները, թէ ոչ:

—

Երկրագործութեան մինիստրը կարգադրել է, որ Ռուսաստանի բոլոր գիւղատնտեսական դպրոցները թոյլ տան դպրոցների գործնական պարապմունքներին մասնակցելու պ ր ա կ տ ի կ ա ն տ ն ե ր ի ն, որոնք կարող են իրանց զբաղմունքները վերջացնելուց յետոյ ստանալ նոյն իսկ վկայական, եթէ ցանկանան ենթարկվել հարցաքննութեան:

—

ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ մեզ գրում են. «Դեռ աշունը չը վերջացած՝ մեզ մօտ կատարեալ ձմեռ է. չորս օր է, որ ձիւն է տեղում: Ցորենի գինը քանի գնում ընկնում է այստեղ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիական կօլօնիաների մինիստր Չէմբըրլէն, Գլազգօվում իր արտասանած վերջին ճառի մէջ գովասանքով խօսեց լորդ Սօլսբըրիի արևելեան քաղաքականութեան մասին: «Լորդ Սօլսբըրի,—ասեց նա,—ամեն հնարաւոր միջոցները գործ դրեց ազատելու Յունաստանը պատերազմի անախորժ հետևանքներից: Ինչ վերաբերում է Հայաստանին, բրիտանական կառավարութիւնը չէր կարող գործունեայ կերպով միջամտել հայկական գործերում և չէր կարող դուրս գալ եւրոպական կօնցէրտից: Լորդ Սօլսբըրիի քաղաքականութիւնը այդ դէպքում կատարելապէս համապատասխան էր երկրի ցանկութիւններին: Դիմադրական կուսակցութիւնը, որը անդադար միջամտութիւն էր քարոզում հէնց այն րօպէներին, երբ միջամտել չէր կարելի, դատապարտեց կառավարութիւնը հէնց նրա համար, որ նա միջամտեց Սուդանում և արևելեան Աֆրիկայում, ուր աւելի վատթար գազանութիւններ էին կատարվում, քան Հայաստանում: Դիմադրական կուսակցութիւնը երկիւղ էր յայտնում, թէ չը լինի թէ երկիրը չը կարողանայ իրագործել իր յանձն առած խնդիրները:

—

«Հաւասի գործակալութեան» հեռագրում են Բէյրութից, որ դատաստանական քննիչ ուղարկվեց Մերսին, ուր ենթադրվում է, թէ գոյութիւն ունի հայկական դաւադրութիւն: Կալանաւորված են երեսունից աւել հայեր և մի յոյն: «Լլօյդ» շոգենաւային ընկերութեան գործակալ Բրայաֆօլի քաղաքից հեռացված է այն պատճառով, որ կասկածում էին թէ նա էլ մասնակից էր դաւադրութեան. նա հայ փախստականներին էժան գնով ուղարկում էր ընկերութեան շոգենաւերով: Բացի դրանից, թիւրք կառավարութիւնը կասկածում էր, թէ նա յանձնել էր մի հայի 5000 ֆրանկ, որ ուղարկել էր Լօնդօնի կօմիտէտը: Ինչպէս յայտնի է, աւստրիական կառավարութիւնը մի շարք ամենախիստ միջոցներով հասկացրեց Բ. Դրանը, որ բարբարոսական հալածանքներին նա ենթարկել կարող է լոկ իր հպատակներին և երբեք չի յանդգնի նոյն իսկ տեղից շարժել «Լլօյդի» գործակալին, որ աւստրիական հպատակ լինելու երջանկութիւնն ունի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԻ ԴԷՄ

(Թղթակցութիւն „Новости“ լրագրի)

Մէկ ամբողջ կուսակցութիւն Իլդըզ-Քիօսկում, ծովապետ Վուդս-փաշայի ղեկավարութեամբ, անդադար հաւատացնում է սուլթանին թէ իսկապէս, մարկիզ Սօլսբըրի նրա բարեկամն է. փադիշահը, ըստ երևոյթին, կատարելապէս չէ համոզվում այդ բանում: Սակայն, քանի որ սըր Ֆիլիպ Կէրրի բրիտանական դեսպան կը մնայ Կ. Պօլսում, անգլիական առաջին մինիստրի բարեկամութիւնը միշտ կասկածի տակ կը լինի: Ահա մի դէպք, որից երևում է, թէ ո՛ր աստիճան սուլթանը կասկածով է վերաբերվում սըր Ֆիլիպ Կէրրին: Այս օրերս անգլիական դեսպանութիւնը հաղորդեց «Րէյտէրի գործակալութեան» թղթակիցներին մի քանի քաղուածքներ Անատօլիայի անգլիական հիւպատոսների և փոխ-հիւպատոսների հաշիւներից: Այդ հաշիւներից երևում է, որ Բ. Դուռը հայկական նահանգների վալիներին ուղարկել է ոչ միայն շատ խիստ հրամանագրեր կարգը պահելու վերաբերմամբ, այլ և գաղտնի հրահանգներ, որոնցով արգելվում է տեղեկութիւններ տալ հիւպատոսներին հայերի իսկական դրութեան մասին: Բ. Դուռը ամենամեծ ջանքեր գործ դրեց իմանալու՝ թէ որտեղից է բղխում գաղտնի հրահանգներին վերաբերեալ մերկացումը, և տեղեկացաւ, վերջապէս, որ այդ հաղորդագրութիւնն արել է կամ ինքն բրիտանական դեսպանը՝ կամ գոնէ մի որ և է ուրիշ անձն անգլիական դեսպանութիւնից:

«Բ. Դուռը ամենակտրական կերպով յայտնում է, որ ամենեւին այդպիսի մի հրահանգ վալիներին ուղարկված չէ եղել, նախ՝ որովհետեւ նրանք անօգուտ կը լինէին և ապա, այն պատճառով, որ նրանք կը հակասէին խաղաղացման գործին, որ սուլթանը ի նկատի ունի իրագործել (?) Փոքր-Ասիայում:

«Եւ յիրաւի, բրիտանական դեսպանը ինքնակամ կերպով յեղաշրջել է (?) պատահածի միտքը: Վալիները և նրանց գործակալները, մութեսարիֆները և գայմագամները հրամանագիր ստացան նախազգուշացնել անգլիական հիւպատոսարանների հետ յարաբերութիւն ունեցող հայերին, որ եթէ առաջվան պէս նրանք այդ հիւպատոսարաններին կը հաղորդեն մտացածին փաստեր, կամ կը հաղորդեն անցքերը յեղաշրջված ձևով, նրանք հալածանքի կենթարկվեն թիւրքաց օրէնքների հիման վրա: Բ. Դուռը երբեք չէ ծածկել իր դիտաւորութիւնները (?) և յաճախ հաղորդել է անգլիական արտաքին գործերի մինիստրութեանը այն աշխարհ սխալ տեղեկութիւնների մասին, որ հաղորդել է հայերին անգլիական հիւպատոսարանը Փոքր-Ասիայում: Ներկայ դէպքում Բ. Դուռը չէ բաւականանում «Րէյտէրի գործակալութեան» լուրը հերքելով, բայց հրաւիրում է է իրան՝ լորդ Սօլսբըրիին ուշադրութիւն դարձնել այս սուտ (?) տեղեկութեան անկասկածելի աղբիւրի վրա:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Nord» լրագրի վերջին համարում կարդում ենք. «Այն բոլորը, ինչ որ ասվում են Ռուսաստանի և Աւստրիայի մէջ կայացած առանձին համաձայնութեան մասին արևելեան հարցի վերաբերմամբ՝ անպայման սուտ է: Ռուսաստանը չէ ստորագրել մի այդպիսի համաձայնութիւն: Իսկ

ինչ վերաբերում է արեւելեան հարցին՝ բոլոր՝ թէ երկպետեան և թէ երեքպետեան դաշնակցութեան պետութիւնները համաձայն են մի բանի վերաբերմամբ, այն է՝ թէ անհրաժեշտ է հաստատ հիմքերի վրա դնել խաղաղութիւնը արեւելքում»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յայտնի ամերիկացի երգիծաբան Մարկ Տվէն, որը այժմ Վիէննայում է գտնվում, ուսանողների «Concordia» կլուբում, հասարակութեան մեծ բազմութեան առաջ մի սրամիտ ճառ խօսեց գերմանական լեզուի մասին: «Գերմանական լեզուն, ասեց նա, ի միջի այլոց, աշխարհիս ամենապղնիւ, ամենագեղեցիկ լեզուն կը լինէր, եթէ որ համաձայնվէին վերանորոգել նրան և պարզ դարձնել: Ահ, պարոններ, ինչպէս սարսափելի են ձեր գերմանական նախադասութիւնները: Ախր, մարդ պէտք է տեւեսկոպ ունենայ նախադասութեան սկզբում, որպէս զի գտնէ նրա վերջը: Ձեր ենթակաները, չէ որ նրանց թիւը մի նախադասութեան մէջ երբեմն ճակատագրական 13 թւին է հասնում: Իսկ ձեր փակագծերը, և մանաւանդ ձեր բայերը, որոնք միշտ թողնվում են մի տեղ նախադասութեան վերջում: Ինձ պատմում էին, որ ձեր ժուռնալիստներից մէկը նորերս մի նախադասութիւն էր գրել, որի մէջ կար 112 խօսք: Պարոններ, ճշմարիտ որ, դա դժութիւն է:» Ունկնդիրները ջերմ ծափահարութիւններով վարձատրեցին սրամիտ հեւոօրին:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԼՈՆԴՈՆ, 8 նոյեմբերի: «Times» ասում է. «Բրիտանական զինւորական վարչութիւնը կորցրել է երկրի վստահութիւնը: Զօրքը գտնվում է ողբալի դրութեան մէջ, չը նայելով ահագին ծախսերին: Այդ հարցը ամենեւին կուսակցական չէ: Ազգը իրաւունք ունի յուսալ այդ հարցի լուծումը այն անձինքներից, որոնց վստահացած է բարձրագոյն իշխանութիւնը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 8 նոյեմբերի: Տէվֆիկ-փաշան դեսպան է նշանակված Բերլինում. Իբրահիմ-Ֆէհմի դեսպան է նշանակվում Բելգրադում. զինվորական գեներալ Շաքիր-փաշա նշանակվում է Ադանայի ժամանակաւոր վալի. վալիի օգնական Հաջի Բէչիր-փաշան նշանակվում է Մերսինի ժամանակաւոր մութեսարիֆ:

ԲԵՐԼԻՆ, 8 նոյեմբերի: Գերմանական նաւատորմը ափ իջեցրեց Կիաօ-Կօու ծովածոցում 100 մարդիկ, որոնք այնտեղ կը մնան, մինչ որ չինացիները չը քաւեն գերմանական միսիօներների սպանութեան մեղքը. մի սպանութիւն, որ տեղի է ունեցել նահանգապետի գրգռմամբ:

ԲԵՐԼԻՆ, 9 նոյեմբերի: Ի նկատի ունենալով անճիշդ տեղեկութիւնները, «Nordd. Allg. Zeitung» լրագիրը, ճիշդ տեղեկութիւնների հիման վրա, յայտարարում է, որ Կիանգ-Ջաուի մօտ բանակ դրած բոլոր չինական զօրքերը,—հանգամանքներին համապատասխան առաջարկութիւններ անելուց և գերմանական զօրաբաժինը ափ իջեցնելուց յետոյ,—հեռացան Կիանգ—Ջաուից առանց արիւնահեղութեան, որից յետոյ այդ զօրաբաժինը գրաւեց քաղաքը: Մօտ 1200 չինացի զինւորներ, հետն առնելով զէնքերը՝ հեռացան:

ԼՕՆԴՈՆ, 9 նոյեմբերի: Օլդէրսհէյ-սարնտում և Կրիպլգէյտում սարսափելի հրդեհը լափեց մի խումբ տներ, 100 խոշոր առեւտրական պահեստներով: Վնասը 3 միլիօն են հաշւում:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 9 նոյեմբերի: Պետական խորհրդի անդամ հայազգի Օհանէս էֆէնդին նշանակված է սուլթանի անձնական գանձի մինիստր:

Բոլոր իշխանութիւնները հանգամանութիւն բացին ի նպաստ չքաւոր մահմետականների Կրետէ կղզու վրա:

ԿՕՎՆՕ, 10 նոյեմբերի: Տաւրօգէնեան ժողովրդական դպրոցի ուսուցիչ Դուբլիկ, մեղադրվելով իր աշակերտների հետ ունեցած զրուցի, կեղտոտ վարմունքի մէջ, նահանգական դատարանի վճռով դատապարտվեց 10 տարվայ տաժանակիր աշխատանքների:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 10 նոյեմբերի: Նոյեմբերի 8-ին տեղի ունեցաւ խաղաղութեան բանակցութիւնների նիստը. մի յօդուածը ստորագրված է: Յունաց պատուիրակները յոյս ունեն, որ չորեքշաբթի օր բանակցութիւնները կաւարտեն:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ.

Նոյեմբերի 7-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	.	93 ր. 50 կ.	
Բերլինի վրա 100 մարկ —	.	45 » 75 »	
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ —	.	37 » $17^1/_2$ »	
Ոսկի — —	.	— » — »	
Մաքսային կուպօններ —	.	149 » — »	
Բօրսային դիսկօնտ —	.	5 » $6^1/_2$ % »	
4% պետական րէնտա . . .	.	$99^1/_4$ » — »	
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	.	292 » — »	
— — երկրորդ —	.	252 » — »	
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.		$206^1/_2$ » — »	
5% պետական երկաթուղ. րէնտա.		— » — »	
4% ներքին փոխառութեան .	.	$98^7/_8$ » — »	
$4^1/_2$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի		$100^3/_8$ » — »	
Ազն. կալ. պետ. բանկի խաղարկ.		— » — »	
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի		$100^7/_8$ » — »	
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ.	.	— » — »	
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ	.	$101^1/_8$ » — »	
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.		101 » — »	
Օդէսայի — —	.	100 » — »	
Թիֆլիսի — —	.	99 » — »	
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6%—	.	$100^1/_4$ » — »	
5% — — —	.	$99^1/_4$ » — »	
Քութայիսի 6% — —	.	$100^1/_2$ » — »	
5% — — —	.	$99^1/_4$ » — «	

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար № 1 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկվայ 4 ժամին և 1 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 30 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ առաւօտեան 9 ժամ և 15 րօպէին: Բաթում է հասնում երեկոյեան 8 ժամ և 28 րօպէին:

Մարդատար № 3 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ գիշերվայ 12 ժամ և 6 րօպէին. Թիֆլիս է հասնում երեկոյեան 7 ժամ և 10 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ՝ երեկոյեան 7 ժամ 55 րօպէին. Բաթում է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 28 րօպէին:

Մարդատար № 2 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ առաւօտեան 8 ժամ 15 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում երեկոյեան 8 ժամ 34 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս՝ երեկոյեան 9 ժամ 34 րօպէին: Բագու է հասնում ցերեկվայ 1 ժամ 2 րօպէին:

Մարդատար № 4 գնացքը ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ դուրս է գալիս՝ երեկոյեան 8 ժամ 35 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 12 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ դուրս է գալիս՝ առաւօտեան 11 ժամին. Բագու է հասնում առաւօտեան 6 ժամին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

բաց է ՓԱՌՔԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ (զինւորական թանգարան) առաւօտեան՝ 10—4 ժամ
ԿԸ ՓԱԿՎԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 30-ԻՆ
(№ 131) 2—4

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ դպրոցի հոգաբարձական խորհրդարանում նոյեմբեր ամսի 12-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է ԱՃՈՒՐԴ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու չորս տարի ժամանակով յունվարի 1-ից 1898 ամի, դպրոցապատկան կալուածքը Աւետիք փրոյեանցից ընծայած, որը գտնվում է Սօլղատսկի փողոցում № № 6 և 11: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ, ամեն օր, բացի կիրակից և տօներից, առաւօտեան 10—12 ժամը:
(№ 130) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻՑ մէկի վերջին դասարանի օգնութեան կարօտ մի աշակերտ խնդրում է տպագրել հետեւեալը:—Ես գտնվում եմ չատ նեղ վիճակի մէջ. ունեմ 25 րուբլի պարտք, որը հարկաւոր է անյապաղ վճարել. հակառակ դէպքում անկարող եմ վերջացնել դպրոցական դասընթացը: Օգնութեան ուրիշ աղբիւր չունենալով՝ դիմում եմ հասարակութեան կարող և բարեսէր անձանց՝ խնդրելով, որ նրանցից մէկը բարի գտնվի ինձ ազատել այդ դրութիւնից. դպրոցից դուրս գալուց՝ մի երկու ամիս յետոյ կը վերադարձնեմ ինձ տրված այդ գումարը: (№ 130) 3—3

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ
ԻՒՐԻՑ ՎԵՍԵԼՕՎՍԿՈՒ
„СТИХОТВОРНЫЕ ПЕРЕВОДЫ"

ժողովածուի առաջին գիրքը, որի մեծ մասը բռնում են Շահազիզեանի, Դուրեանի, Ծատուրեանի, Յովհաննիսեանի և Լեւոնցի բանաստեղծութիւնները:

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊԷԿ
Թարգմանչի հասցէն՝ МОСКВА, Чистопрудный бульваръ, д. Балашова. (№ 125) 4—5

Ամսիս 8-ին, չաբաթ օրը, ժամի 12-ին, լինելու է ԱՃՈՒՐԴ, առանց կրկնաճրդի, Ս Ի Ե Տ Ե Ա Ց Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ո Ւ երկու խանութները, որ գտնվում են Միջնփողոցում եկեղեցու կից՝ կապալով տալու: Ցանկացողները կարող են տեղեկանալ պայմանների մասին ինձանից ամեն օր, 12—2 ժամին, եկեղեցու գաւթումը՝ երէցփոխանական սենեակում: Երէցփոխան՝ Զ. Կարալեանց
(№ 130) 2—2

Տ Ի Կ Ի Ն Լ Ե Ր Ի Ս Է,

ցանկանում է իր տանը ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ լեզուի դասեր տալ: Հասցէն Միքայէլեան փողոց, բաղում. № 153: (№ 118) 5—5

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ

հոգաբարձական խորհրդարանում նոյեմբեր ամսի 12-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է ԱՃՈՒՐԴ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու չորս տարի ժամանակով յունվարի 1-ից 1898 ամի, դպրոցապատկան կալուածքը բաղկացած ա) 24 սենեակից, որ այժմ «Օդեսա» հիւրանոցն է և բ) երեք խանութից: Այդ կալուածքը գտնվում է քաղաքի 3-րդ մասում, Սօլղատսկի բազարում: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատանը, ամեն օր, բացի տօներից, առաւօտեան 10—12 ժամը: (№ 130) 3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 12/24 նոյեմբերի ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սակարականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկէնդաեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերչենրօդերին: (№ 76) 10—20

ԱԼԻՒՐԱՂԱՑՆԵՐ } ԳՈԼՈՐՇՈՒ ՋՐԻ և ՋԻԱՔԱՐՇ

Պատրաստում է, ինչպէս մասնագիտութիւն, ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵՍԱՐՍԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ

Գործարանը, Թիֆլիսում, Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:
(№ 102) 24—0

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի Ի

«Ս Ա Մ Ո Ւ Ե Լ» ա. ր. և գ. գիրք:
«Դ Ա Ւ Ի Թ-Բ Է Կ» ա. ր. և գ. գիրք վերջաբանով և
«Կ Ա Յ Ծ Ե Ր Ի» երկրորդ լիակատար հատորի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է մինչև «ՍԱՄՈՒԷԼԻ» լոյս տեսնելը: Ամեն մի գրքի գինն է 2 ր. 50 կոպէկ.
Երեքի գինը միասին 6 ՌՈՒԲԼԻ:
«Ս Ա Մ Ո Ւ Է Լ Ը» մամուլի տակն է և լոյս կը տեսնի յունվար ամսին: Մամուլի տակն է և շուտով լոյս կը տեսնի «Ո Ս Կ Ի Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ», գինը՝ 70 կ.
Ցանկացողները կարող են դիմել թէ բաժանորդագրութեան և թէ Րաֆֆիի վաճառելի երկերի համար՝ Ռուսաստանում՝ ТИФЛИСЪ, Аршаку Раффи. Արտասահմանում՝ M-me Raffi. 20, Uxbridge Road, Shepherd's Bush, LONDON W. (№ 127) 4—15

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Ե Ռ Ի Ա Ն Ձ Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առեւտրական կուրսերի նպատակն է մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աշակերտները ստանում են ատեստատներ:

Աւանդվող առարկաներն են՝ 1) Առեւտրական տնտեսութիւն, 2) Առեւտրական թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առեւտրական թղթակցութիւն, 6) Առեւտրական և մաքսային կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիեվսկայա և Նազարեւսկայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.
(Ե. շ.) (№ 76) 23—25

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ԲԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ

(Տնային գործածութեան համար)

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԻՇՈՒՆԱ, այն է հաստատ մահ մկներին, խլուրդներին և ուրիշ կրծողներին: Այս միջոցը արտաքսում է այդ կենդանիներին գլխաւորապէս բնակարաններից, այնպէս որ նրանք չեն մնում գետնայարկի տակ և չեն տարածում գարշահոտութիւն:

ՄԼԱԿՆԵՐԻ ԴԷՄ ՀԵՂՈՒԿ, ոչնչացնում է նրանց ընդմիշտ: Նա չատ հաճելի հոտ ունի և բիծ չէ թողնում ճերմակեղէնի, կօշիկների և կարասիքի վրա: Փչացնելով նրան, սենեակի օդին հաճելի թարմութիւն են հաղորդում և միաժամանակ հալածում են ցեցը, ճանճը և մծակները:

ՓՈՇԻ՝ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ամենայարմար միջոցն է բոլոր միջատները և նրանց սաղմերը բոլովին ոչնչացնելու համար: Այդ փոշին անփոխարինելի է լուեր և մլակներ ոչնչացնելու համար անկողիններում, ներքնակներում, թաղիքով պատած փայտային պատերում: Ոչնչացնելով ցեցը և չունենալով նաֆթալինի անհաճոյ հոտը, այս փոշին բոլորովին փոխարինում է նրան. դրա համար հարկաւորութիւն չը կայ ամառը տալ մուշտակները և ուրիշ մորթեղէն իրերը պահելու համար: Փոշու ազդեցութիւնը, երբ նրան գործադրում են ամեն տեսակ միջատների, մրջիւնների հղէմ—գրեթէ վայրկենական է—հետեւանքը զարմանալի: Հարցնել դեղավաճառական խանութներում:
(№ 76) 47—50

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 10 Ноября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.